

нованих показників та фактичних даних визначаються відхилення, які стають предметом аналізу та дозволяють реагувати у потрібних ситуаціях. Група вчених під керівництвом Т.П. Любанової у своїй науковій праці пропонують розуміти бюджетування “одночасно і як процес складання фінансових планів та кошторисів, і як управлінську технологію, що дозволяє виробляти достатньо фінансово обґрунтовані управлінські рішення” [3, с. 301]. Дана теза підкреслює причинно-наслідковий зв'язок “процес складання планів – управлінська технологія обґрунтування рішень”.

Успішність даного процесу залежить передусім від узгодження структури інформації у бюджетних формах, стратегічних планах, облікової системи та кошторисів будівельних об'єктів. Для того, що б забезпечити таку умову підприємству необхідно переглядати та корегувати свою організаційну структуру відповідно до виділення конкретних центрів фінансової відповідальності, аби забезпечити горизонтальну та вертикальну логістику бюджетної інформації та її доведення до користувачів. Крім того, специфічним для будівельної діяльності є питання інтерпретації облікових даних в цілях оперативного управління. Інформація системи бухгалтерського фінансового обліку щодо доходів та витрат формується за замовленням в розрізі будівельних контрактів. І тому, достовірні фактичні облікові дані стають доступними лише після завершення певного виду робіт або ж усього комплексу робіт, що може мати тривалість у кілька звітних періодів. Така інформація констатує господарські факти, які вже відбулись, але не дозволяє вчасно виявляти проблемні моменти та вживати необхідні попереджувальні заходи. В зв'язку з цим, актуальним для будівельних підприємств є дослідження можливостей запровадження альтернативних методів обліку та витрат, способів їх інтеграції в облікову систему підприємства та підготовки відповідних методичних розробок. Важливим є організація інформації таким чином, що б менеджери могли бути добре обізнаними щодо ступеню відповідності поточного процесу зведення об'єкту затвердженим планам, графікам, проектно-кошторисній документації та щодо наявності проблемних ситуацій та їх масштабу.

Висновки. Система бюджетування є “ядром різних моделей та функціонування систем управлінського обліку” [1, с. 656]. Від системи бюджетування безпосередньо залежить можливість проведення контрольних процедур та покращення якості обліково-аналітичного забезпечення для прийняття управлінських рішень. Ефективність системи бюджетування залежить насамперед від чіткості опрацювання кожного елементу системи. Важливим у методиці бюджетування є врахування галузевих особливостей будівельної діяльності.

Подальші дослідження доцільно спрямовувати на розробку рекомендацій щодо використання того чи іншого підходу та методу бюджетування. Окрім того, в залежності від обраного методу, потребують обґрунтування джерела інформації для формування планових показників бюджетів. Суттєве значення має також розробка моделей бюджетів у відповідності до організаційної структури підприємства, визначення типових форм бюджетів із врахуванням потреб користувачів та можливостей облікової системи будівельного підприємства.

Література

1. Управленческий учёт, 3-е изд. / Э.А. Аткинсон и др.; пер. с англ. – М.: Вильямс, 2005. – 878 с.
2. Рыбакова О.В. Бухгалтерский управленческий учёт и управленческое планирование. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 464 с.
3. Любанова Т.П. Стратегическое планирование на предприятии. Учебное пособие / Л.В. Мясоедова, Ю.А. Олейникова. – М.: МарТ; Ростов н/Д: МарТ, 2005. – 400 с.
4. Правила визначення вартості будівництва ДБН Д.1.1–1–2000, затв. наказом Держбуду України від 27.08.2000. – № 174, зі змін. та доп. від 7.05.02.– № 80, від 17.06.2003. – № 85.
5. Ларионова В. Особенности бюджетного планирования для инвестиционно-строительных холдингов <http://consulting.ru/mgmt290>
6. Акчурина Е.В. Управленческий учёт. Учеб.-практ. пособие / Л.П. Солодко, А.В. Казин – М.: Велби, Проспект, 2006. – 480 с.
7. Хруцкий В.Е. Внутрифирменное бюджетирование. Настольная книга по постановке финансового планирования / Т.В. Сизова, В.В. Гамаюнов – М.: Финансы и статистика, 2005. – 400 с.
8. Попов В.М. Анализ финансовых решений в бизнесе / С.Г. Млодик, А.А. Зверев. – М.: КНОРУС, 2004. – 288 с.

УДК 330.131.7

Л. І. РІЩУК, С. А. ПОБІГУН

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ОЦІНКА ВПЛИВУ ФАКТОРІВ НА ДІЯЛЬНІСТЬ НАФТОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Визначено ризикоутворюючі фактори, які впливають на господарську діяльність нафтопереробних підприємств. За допомогою кореляційно-регресійного аналізу оцінено вплив внутрішніх та зовнішніх факторів на чистий прибуток. Розраховано зміну чистого прибутку підприємства під впливом зміни відібраних чинників.

Basic risk-factors which influence economic activity of oil-processing enterprises are determined. By means of cross-correlation-regressive analysis influence of internal and external factors on the net profit of enterprise is estimated. The change of net profit of enterprise as a result of change of the specified factors is calculated.

Постановка проблеми. Виявлення та оцінка факторів ризику, які впливають на діяльність підприємства, є невід'ємною передумовою їх ефективного використання та визначення основних напрямків розвитку підприємства. Актуальність дослідження напрямків дії сучасних факторів, які впливають на діяльність нафтопереробних підприємств, зростає в умовах, коли необхідно забезпечити позитивні зміни в діяльності підприємств. Адже певний фактор може сприяти діяльності, або ж навпаки – гальмувати її, тобто мати як позитивний, так і негативний вплив, що призводить до мінливості прибутку підприємства.

Аналіз останніх досліджень. У науковій літературі питання визначення та оцінки факторів впливу на господарську діяльність підприємств знайшли відображення у працях таких вчених: В. Лук'янової, М. Лапусти, Л. Шаршукової, Л. Донця, А. Верещакова та інших. Водночас недостатньо досліджено вплив ризикоутворюючих факторів на діяльність нафтопереробних підприємств, які характеризуються високим ступенем ризику на низькою якістю управління ними.

Постановка цілей. Головними цілями статті є виявлення основних ризикоутворюючих факторів для діяльності нафтопереробних підприємств, оцінка їх впливу на результуючий показник діяльності та прогнозування прибутку підприємства під впливом зміни відібраних факторів.

Виклад основного матеріалу. За даними експертних оцінок основними факторами ризику, що є актуальними для нафтопереробних підприємств є:

- нестабільність законодавства, що спричинено його недосконалістю і призводить до зміни законодавчих та нормативних актів;
- економічна ситуація (зростання рівня цін на сировину, зміна кон'юнктури ринку, рівень імпорту тощо);
- політична нестабільність (політика правлячої партії, політична ситуація в країні та непередбачуваності дій державної влади, ставки мита тощо);
- рівень оподаткування;
- постачальники (незабезпеченість сировиною, матеріалами, їх недостатня пропозиція на ринку або ж невисока якість, умови поставок, терміни поставок, ціни тощо);
- людський фактор (відсутність знань та досвіду роботи у керівництва та некомпетентність персоналу, неправильне цілепокладання тощо);
- фінансове забезпечення (нестача фінансових ресурсів);
- використання застарілої техніки та технологій, що призводить до частих поломок, простоїв обладнання, та характеризується низькою продуктивністю, значними витратами на ремонт та низькою якістю виробництва. Важливим методичним підходом щодо дослідження впливу факторів на результативний показник є застосування факторної оцінки, що передбачає необхідність визначення та систематизації максимальної кількості факторів, які впливають на прибуток підприємства.

Об'єктивність і достовірність дослідження факторів, які впливають на основні показники діяльності, зокрема на прибуток підприємства, значною мірою залежать від наявності статистичного матеріалу по багатьох показниках.

Логічним шляхом було відібрано фактори, які є доречними в контексті нашого дослідження та можуть бути виміряні. Оскільки ВАТ "Нафтохімік Прикарпаття" характеризується найвищим ризиком за коефіцієнтом варіації, то розглянемо на прикладі його діяльності вплив незалежних змінних на чистий прибуток.

Наведемо у таблицях 1–2 аналітичні показники, за допомогою яких можна кількісно представити фактори, відібрані для проведення кореляційно-регресійного аналізу.

Таблиця 1

Показники, за допомогою яких кількісно відображають внутрішні фактори підприємства

Внутрішній фактор	Оціночний показник
Зношеність обладнання	Коефіцієнт зношеності основних фондів
Оновлення необоротних активів	Коефіцієнт інвестування
Застарілість технології переробки нафти	Втрати від переробки нафти
Адаптація до зміни зовнішнього середовища	Глибина переробки нафти
Нестача фінансових ресурсів	Коефіцієнт заборгованості
Людський фактор	Темп росту продуктивності праці

За період дослідження вибрано 2000–2008 роки діяльності підприємства. Значимо, що значення оціночних показників за аналізований період діяльності розраховано на основі балансів підприємства, звітів про фінансові результати, звітів про рух грошових коштів та приміток до річних звітностей тощо.

Значення деяких показників, серед яких темп росту цін на продукти нафтопереробки, індекс інфляції, розмір середньої заробітної плати в переробній промисловості, імпорт сирової нафти використано за матеріалами Держстату [1]. Кореляційний аналіз дозволяє виміряти щільність зв'язку між варіативними змінними та оцінити фактори, що здійснюють найбільший вплив на чистий прибуток підприємства. Діаграми розсіювання віді-

браних чинників та результуючого показника свідчать про нелінійний або ж наближений до лінійного зв'язок між визначеними факторами та чистим прибутком підприємства.

Таблиця 2

Показники, за допомогою яких кількісно відображають зовнішні фактори підприємства

Зовнішній фактор ризику	Оціночний показник
Конкуренція на ринку	Частка підприємства в загальному обсязі переробки нафти в Україні
Постачальники	Коефіцієнт забезпечення сировиною
Економічний фактор	Темп росту цін на продукти нафтопереробки
	Індекс інфляції
	Середня заробітна плата в переробній промисловості (в-во коксу, продуктів нафтопереробки) на 1 штатного працівника
Міжнародні економічні відносини	Імпорт сирової нафти у % до попереднього року

За результатами розрахунку коефіцієнтів кореляції побудуємо таблиці 3–4.

Таблиця 3

Результати аналізу внутрішніх факторів за коефіцієнтом кореляції

Показник	Умове позначення	Значення коефіцієнта кореляції	Характер впливу
Коефіцієнт зношеності основних фондів	X_1	-0,798973245	Обернений, суттєвий
Глибина переробки нафти	X_2	0,555478096	Прямий, помірний
Втрати від переробки нафти	X_3	-0,789167625	Обернений, суттєвий
Коефіцієнт заборгованості	X_4	-0,657201612	Обернений, суттєвий
Темпи росту продуктивності праці	X_5	0,414166877	Прямий, помірний
Коефіцієнт інвестування	X_6	0,842220754	Прямий, суттєвий

Таблиця 4

Результати аналізу зовнішніх факторів за коефіцієнтом кореляції

Показник	Умове позначення	Значення коефіцієнта кореляції	Характер впливу
Частка підприємства в загальному обсязі переробки	X_1	0,77843	Прямий, суттєвий
Коефіцієнт забезпечення сировиною	X_2	0,829675	Прямий, суттєвий
Темп росту цін на продукти нафтопереробки	X_3	0,467431	Прямий, помірний
Індекс інфляції	X_4	-0,51445	Обернений, помірний
Імпорт сирової нафти у % до попереднього року	X_5	0,626617	Прямий, суттєвий
Середня заробітна плата в переробній промисловості на одного штатного працівника	X_6	-0,57118	Обернений, помірний

Дані таблиці свідчать, що найбільший вплив на показник чистого прибутку здійснюють чинники X_1 (коефіцієнт зношеності основних фондів), X_3 (втрати від переробки нафти), X_4 (коефіцієнт заборгованості) та X_6 (коефіцієнт інвестування), для яких значення коефіцієнтів кореляції є більшими за 0,6. Зв'язок коефіцієнта інвестування та прибутку є прямим, тобто при збільшенні даного показника буде збільшуватись і прибуток. Вплив факторів X_1 , X_3 , X_4 є зворотнім, тобто їх збільшення призведе до зменшення прибутку. З-поміж зовнішніх факторів найвагоміший вплив на чистий прибуток підприємства мають такі: частка підприємства в загальному обсязі переробки, коефіцієнт забезпечення сировиною, імпорт сирової нафти. Характер впливу вказаних чинників є прямим та суттєвим.

За результатами регресійного аналізу модель чистого прибутку під впливом внутрішніх факторів можна представити у такому вигляді:

$$Y = -1757295,4 - 591192,5X_1 - 490085,2X_3 - 294430,4X_4 + 330394,4X_6, \quad (1)$$

Оскільки значення коефіцієнта множинної регресії дорівнює 0,981 та є достатньо близьке до одиниці, то це вказує на те, що незалежні змінні мають вагомий вплив на результуючу ознаку. Значення коефіцієнта детермінації (R-квадрат) дозволяє зробити висновок, що 96,25 % зміни чистого прибутку пояснюється впливом факторів, що увійшли до економіко-математичної моделі.

Наступним кроком є перевірка отриманої моделі на адекватність. Для цього порівняємо знайдене значення критерію Фішера, яке дорівнює 28,54 з табличним (взяте з таблиць при ймовірності $P = 0,95$ та ступенях вільності 6 і 2), яке становить 19,33. Розраховане значення є більшим за табличне, отже, наведена економіко-математична модель вважається адекватною.

За результатами регресійного аналізу кінцева економіко-математична модель чистого прибутку підприємства під впливом зовнішніх факторів матиме такий вигляд:

$$Y = 386015,9 + 3295769X_1 + 198303,3X_2 + 785,04X_3. \quad (2)$$

Зміна чистого прибутку підприємства обумовлена на 94,79 % зміною відібраних та включених у модель зовнішніх факторів. Розрахункове значення критерію Фішера 16,07, що більше від табличного 9,01, тому можна говорити про адекватність отриманої моделі.

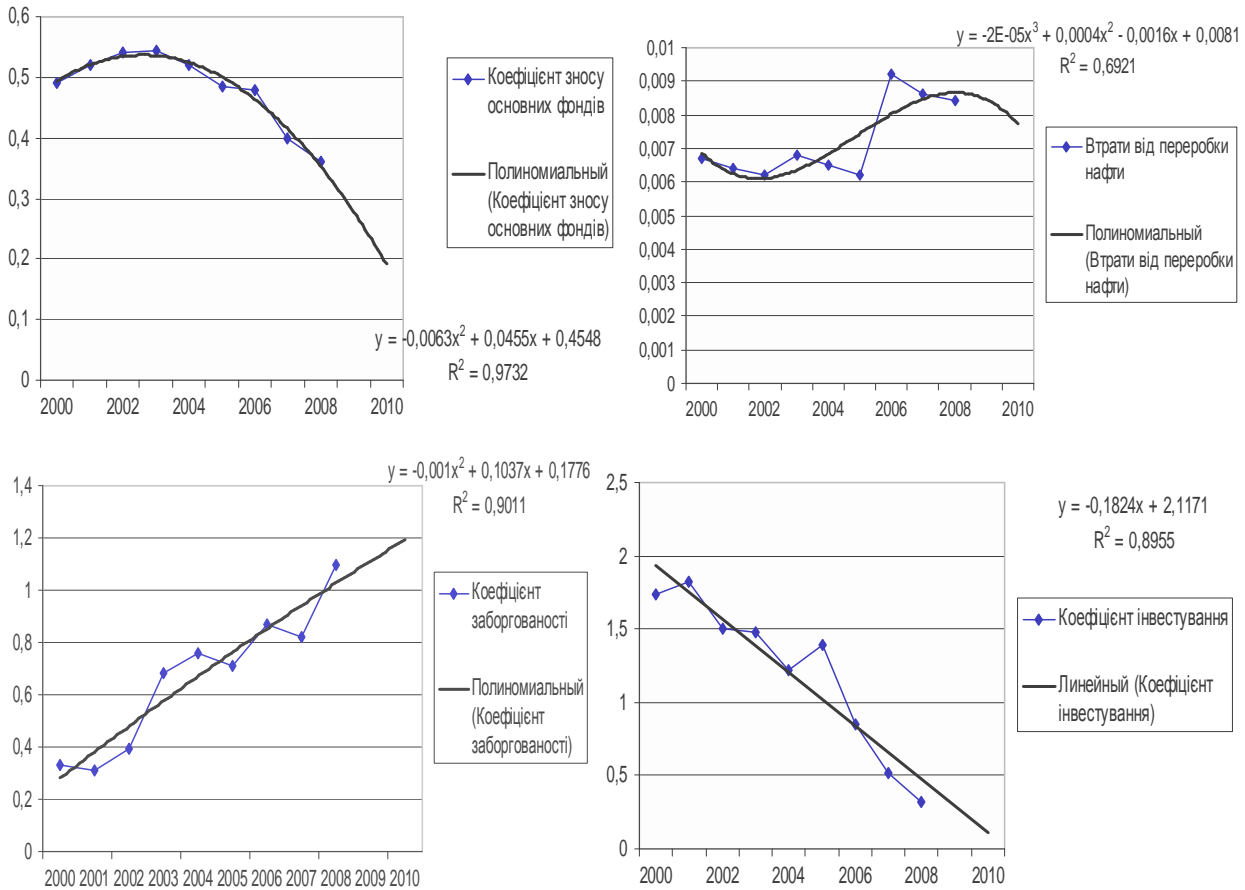


Рис. 1 – Прогнозування внутрішніх факторів підприємства

Завершальним етапом факторного аналізу є розрахунок зміни чистого прибутку підприємства під впливом зміни значень відібраних внутрішніх та зовнішніх факторів. За відсутності планових значень факторів на наступний період проведемо їх прогнозування на 2010 рік. Як видно з рис. 1, на 2010 роки при незмінних умовах прогнозується зниження коефіцієнта інвестування, зростання коефіцієнта заборгованості, що вплине на зменшення прибутку нафтопереробного підприємства. З імовірністю 69,2 % можна стверджувати, що в 2010 році може спостерігатися незначне зниження втрат від переробки нафти. Позитивно на чистий прибуток ВАТ “Нафтохімік Прикарпаття” вплине також і зменшення коефіцієнта зношення основних фондів.

Прогнозування зміни чистого прибутку підприємства під впливом зміни відібраних внутрішніх факторів на 2010 рік зображено відповідно у таблиці 5.

Таблиця 5

Прогнозування зміни величини чистого прибутку під впливом внутрішніх факторів на 2010 рік

Фактор	Рівень фактора у 2009 р.	Прогнозований рівень фактора у 2010 р.	Відхилення /X _{n10} -X _{n09} /	Зміна чистого прибутку під впливом факторів	
				+/-	
X ₁	0,2798	0,193	-0,0868	51315,5100	
X ₃	0,0083	0,0078	-0,0005	245,0426	
X ₄	1,1146	1,1973	0,0827	-24349,3967	
X ₆	0,2931	0,1107	-0,1824	-60263,9373	
Загальна зміна чистого прибутку				-33052,7814	

Під впливом внутрішніх факторів у 2010 році прогнозується зниження чистого прибутку на 4,51 % відносно його прогнозованого значення в 2009 році або ж на 10 % відносно показника 2008 року.

Прогнозування факторів зовнішнього середовища, які за значенням коефіцієнтів кореляції мають суттєвий вплив на прибуток, на 2010 рік проведемо за допомогою функції "ТЕНДЕНЦІЯ" пакета MS Excel. Ця функція за методом найменших квадратів апроксимує значення факторів прямою лінією та повертає значення фактора на прогнозований період. Прогнозування впливу відібраних зовнішніх факторів на зміну чистого прибутку підприємства в 2010 році зображено у таблиці 6.

Таблиця 6

Прогнозування зміни чистого прибутку під впливом зміни зовнішніх факторів у 2010 р.

Фактор	Прогнозоване значення фактора в 2009 р.	Прогнозоване значення фактора у 2010 р.	Відхилення $/X_{n10}-X_{n09}/$	Зміна чистого прибутку під впливом факторів	
				+/-	%
X_1	0,0661	0,0618	-0,0043	-14171,81	-1,94
X_2	0,2461	0,175977	-0,0701	-13905,62	-1,90
X_5	77,5436	67,7787	-9,7649	-7665,80	-1,05
Загальна зміна чистого прибутку				-35743,22	-4,88

Таким чином, в 2010 році прогнозується зменшення чистого прибутку на 4,88 % відносно прогнозованого показника 2009 року під впливом зменшення частки підприємства в загальному обсязі переробки, зменшення поставок нафти та зменшення імпорту сирої нафти.

Висновки. Результати кореляційно-регресійного аналізу підтвердили суб'єктивні оцінки експертів щодо визначення основних ризикоутворюючих факторів впливу на результативний показник діяльності підприємства. Найсуттєвіший вплив на чистий прибуток ВАТ "Нафтохімік Прикарпаття" мають такі фактори: за безпеченість підприємства сировиною, втрати від переробки нафти, рівень інвестування, наявність власних фінансових ресурсів, ступінь зношеності основних фондів підприємства, частка підприємства на ринку, імпорт сирої нафти тощо. Зауважимо, що результати факторного аналізу чистого прибутку ВАТ "Нафтохімік Прикарпаття" можуть служити вихідною інформаційною базою щодо прийняття управлінських рішень та розробки напрямків ефективної діяльності підприємства на основі вивчення та врахування основних факторів ризику.

Література

1. Офіційний сайт Держкомстату: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Глівенко С.В. Економічне прогнозування. Навч. посібник / С.В. Глівенко, М.О. Соколов, О.М. Теліженко – Суми: Університетська книга, 2001. – 207 с.
3. Лапуста М.Г. Риски в предпринимательской деятельности / М.Г. Лапуста, Л.Г. Шаршукова. – М.: Инфра-М, 1998. – 224 с.
4. Лук'янова В.В. Економічний ризик. Навч. посібник / В.В. Лук'янова, Т.В. Головач. – К.: Академ-видав, 2007. – 462 с.
5. Донець Л.І. Економічні ризики та методи їх вимірювання. Навч. посібник / Л.І. Донець. – К.: Центр навч. л-ри, 2006. – 312 с.

УДК 336.221.4

О. Р. САЄНКО

Запорізький національний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДХОДІВ ДО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ІНШИХ КРАЇНАХ СВІТУ

Проаналізовано податкові системи інших країн світу в сучасних умовах економічного розвитку. Розкриті закономірності встановлення рівня оподаткування й вибору співвідношення різних податків і податкових платежів у податковій структурі зарубіжних країн.

The analysis of tax systems of other countries in the current conditions of economic development is conducted. The consistent patterns of establishing the level of assessment and selection ratio of various tax and tax payments in the tax structure of foreign countries are uncovered.

Постановка проблеми. Ефективність податкової системи визначається тим, наскільки цілеспрямовано вона вирішує комплекс завдань, пов'язаних з керуванням економікою як системи, розвитком виробництва, підви-